

Olaf Rogalewski

Rektor Wyższej Szkoły Turystyki i Hotelarstwa
Warszawa

TURYSTYKA STUDENCKA W POLSCE

W potocznym języku występują dwa określenia: „*turystyka studentów*” i „*turystyka studencka*”. Między nimi występuje jednak istotna różnica. Mówiąc o „*turystyce studentów*”, mamy na myśli różne przejawy aktywności turystycznej osób, posiadających status studenta. Natomiast określenie „*turystyka studencka*” używane jest w odniesieniu do aktywności turystycznej środowisk studenckich, a przejawiających się najczęściej w mniej lub bardziej sformalizowanych formach organizacyjnych.

Można powiedzieć, że studenci polscy uprawiają turystykę już od kilkuset lat. Przykładowo, w okresie Odrodzenia dla wielu młodych ludzi studiowanie związane było bowiem z odbywaniem niekiedy bardzo długich podróży o ogromnych walorach poznawczych – głównie do Włoch. W okresie Reformacji głównym celem tego rodzaju podróży była Holandia. Również prawie wszyscy studenci Akademii Krakowskiej nie byli stałymi mieszkańcami Krakowa.

Według współczesnej definicji turystyki wszystkie te wojaże można by zaliczyć do podróży turystycznych. Gdy na ziemiach polskich powstały pierwsze społeczne organizacje turystyczne: Galicyjskie Towarzystwo Tatrzańskie (1874) i Polskie Towarzystwo Krajoznawcze (1906), działali w nich również dość liczni studenci.

Natomiast „*turystyka studencka*” powstała w Polsce dopiero w pierwszym dziesięcioleciu XX w. Powszechnie uważa się, że turystykę studencką zapoczątkowało w Polsce utworzenie przez Mieczysława Orłowicza w 1906 r. we Lwowie Akademickiego Klubu Turystycznego, który działał do 1923 r. Miałem okazję zadać dr. Orłowiczowi takie pytanie: - *"Co Pana skłoniło do utworzenia takiego Klubu?"* A On mi odpowiedział tak: *"Wie Pan, bo studenci byli za biedni, żeby móc odbywać wycieczki w Towarzystwie Tatrzańskim, gdyż tam warunkiem uczestnictwa było opłacanie wysokiej składki"*.

Uprawianie turystyki wymaga zawsze środków finansowych na pokrycie kosztów podróży, odpowiedniej ilości wolnego czasu oraz swobody poruszania się.

Te trzy względy powodowały, że w starożytności i średniowieczu turystyka była przywilejem arystokracji. W XIX w., w wyniku przemian politycznych, społecznych i gospodarczych oraz rozwoju kolei żelaznych jako podstawowego środka transportu, wiodącą rolę w turystyce przejęło mieszczaństwo. Nastąpił rozwój turystyki uzdrowiskowej, wypoczynkowej turystyki nadmorskiej i poznawczej turystyki górskiej. Nadal jednak trzeba było na te cele dysponować poważnymi środkami finansowymi. W drugiej połowie XIX w. zaczęły się tworzyć organizacje społeczne mające na celu ochronę krajobrazu górskiego Alp, później też Karpat, jak również stwarzanie lepszych warunków uprawiania różnych rodzajów turystyki górskiej.

Dysponujący odpowiednimi środkami studenci uprawiali turystykę albo indywidualnie, albo w ramach tych organizacji. Studenci pochodzący ze środowisk uboższych takimi możliwościami nie dysponowali. W tej sytuacji inicjatywa dr. Orłowicza miała na celu upowszechnienie uprawiania turystyki i krajoznawstwa właśnie w tej coraz liczniejszej na polskich wyższych uczelniach grupie studentów. Nadal jednak stopa aktywności turystycznej studentów była bardzo niska.

Sytuacja taka nie uległa istotnym zmianom w okresie międzywojennym. Nie rozwinęły się na większą skalę zorganizowane formy studenckiego ruchu turystycznego. Spore grupy studentów działały jednak w harcerstwie, w Towarzystwach Tatrzańskim i Krajoznawczym oraz w organizacjach sportowo-turystycznych. Spowodowane to było głównie faktem, że wśród studentów większość stanowiła młodzież z rodzin niezamożnych, które często kosztem znacznych wyrzeczeń finansowały studia i utrzymanie swoich bliskich w miastach uniwersyteckich. Na kosztowne przyjemności, do jakich należało uprawianie turystyki, środków już nie starczało. Dlatego aktywność turystyczna studentów najczęściej polegała na uczestnictwie w wycieczkach pieszych, kajakowych i rowerowych. Były jednak rodzaje turystyki, w których studenci odgrywali istotną rolę. Należały do nich taternictwo, wędrówki górskie, żeglarsstwo.

Po II wojnie światowej materialna sytuacja studentów była na ogół opłakana, natomiast koszty studiowania uległy istotnemu zmniejszeniu. Podstawowe znaczenie dla środowiska studenckiego miało wprowadzenie bezpłatnych studiów oraz objęcie studentów opieką społeczną państwa. Wyrażało się to tanim zakwaterowaniem potrzebujących studentów w domach akademickich, tanimi posiłkami w stołówkach oraz bezpłatną opieką medyczną. Państwo uznało za swoje zadanie również troskę o wypoczynek studentów i ich czas wolny. W pierwszym okresie powojennym, ze względu na brak środków, rozmiary działań w tych dziedzinach były bardzo skromne. W zasadzie obejmowały one tylko chorych i najbardziej potrzebujących studentów, którym starano się zapewnić odpowiednie warunki wypoczynku i regeneracji sił.

Dopiero kilka lat po wojnie ukształtował się w Polsce system funkcjonalno-organizacyjny socjalnej turystyki i wypoczynku, który z licznymi modyfikacjami w swoim zasadniczym zrębie przetrwał do 1990 r. W systemie tym istniały 4 sektory:

- urlopową turystyką wypoczynkową miał zajmować się Fundusz Wczasów Pracowniczych. Jednak już w drugiej połowie lat pięćdziesiątych okazało się, że skala potrzeb przekracza kadrowe, organizacyjne i finansowe możliwości FWP. Większość rosnącego stale zapotrzebowania zaczęły zaspokajać ośrodki wypoczynkowe zakładów pracy,
- drugim sektorem było Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, które stało się wiodącym organizatorem krajowej, później również zagranicznej turystyki poznawczej i kwalifikowanej,
- trzecim sektorem były kolonie i wycieczki młodzieży szkolnej. Zajmowało się tym Ministerstwo Oświaty, pod koniec lat pięćdziesiątych obsługę wycieczek krajoznawczych młodzieży szkolnej w znacznej części przejęło Polskie Towarzystwo Schronisk Młodzieżowych,
- czwartym sektorem była turystyka studencka.

Poza tym systemem pozostała turystyka zagraniczna i krajowa turystyka komercyjna, którą miało zajmować się PBP "Orbis". Do 1956 r. była to działalność raczej symboliczna, później znaczną część rynku przejęły biura podróży organizacji spółdzielczych i społecznych.

W budżecie państwa środkami na zaspokajanie potrzeb wypoczynkowych i turystycznych studentów dysponowało Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego. Od 1950 r. środkami tymi gospodarowało Zrzeszenie Studentów Polskich. Inicjatywy w zakresie turystyki finansowane z tych środków miały w pierwszej połowie lat pięćdziesiątych ograniczony zakres, a w znacznej części realizowano je za pośrednictwem FWP (wczasy) oraz PTTK (turystyka kwalifikowana).

Istotne zmiany nastąpiły w latach 1956-1957. Wpłynęło na to kilka czynników:

- znaczne zwiększenie samodzielności organizacji społecznych, co zaowocowało ogromnym rozwojem różnych inicjatyw turystycznych ZSP,
- zlikwidowanie ograniczeń wolności poruszania się po kraju. Położone w strefie nadgranicznej najcenniejsze regiony turystyczne Polski: Wybrzeże, Sudety i Karpaty stały się znowu dostępne,
- częściowe zniesienie dla zorganizowanych grup studenckich ograniczeń w zakresie wyjazdów zagranicznych.

Faktem o przełomowym znaczeniu dla turystyki studenckiej było utworzenie w 1956 r. przez ZSP własnego biura podróży pod nazwą „Almatur”.

Nie chciałbym bagatelizować znaczenia różnorodnych kierunków działalności „Almaturu”, ale w moim przekonaniu największe znaczenie nie tylko dla środowiska studenckiego, lecz dla całego kraju miało rozwinięcie studenckiej turystyki zagranicznej. W tamtym okresie narastała głównie wśród studentów potrzeba kontaktów ze światem. „Almatur” był przez wiele lat jedyną instytucją, która mogła zapewnić studentowi otrzymanie paszportu bez specjalnych starań. Dysponował również środkami na sfinansowanie kosztów dewizowych wycieczek zagranicznych.

Trzeba jednak podkreślić, że dotacje finansowe państwa nie przyniosłyby nawet części uzyskanych efektów, gdyby nie zaangażowanie, energia, inicjatyw-

ność i mobilność pracowników i licznej rzeszy społecznych działaczy związanych z „Almaturem”. Wymienić trzeba co najmniej trzy inicjatywy, które zasadniczo dopomagały do zwiększenia posiadanych środków finansowych, do obniżenia kosztów wycieczek i do uatrakcyjnienia oferty wyjazdowej. Były to:

- utworzenie na bazie domów akademickich międzynarodowych letnich hoteli studenckich,
- wprowadzenie bezdewizowej wymiany turystycznej,
- umiejętność pozyskiwania pozabudżetowych środków, w szczególności z Centralnego Funduszu Turystyki i Wypoczynku.

System ten działał do końca lat osiemdziesiątych. Zasadnicze zmiany ustrojowe po 1989 r. stworzyły zupełnie nowe warunki uprawiania turystyki przez studentów. Współczesność nie jest jednak już tematem niniejszego szkicu.

Na zakończenie chciałbym odpowiedzieć na pytanie: Jakie znaczenie ogólnospołeczne miała działalność „Almaturu” w latach 1956-1989? Uważam, że można wymienić trzy efekty o zasadniczym znaczeniu.

Pierwszym efektem było zaktywizowanie turystyczne środowiska studenckiego. Jeśli obecnie w Polsce większość osób z wyższym wykształceniem jest aktywna turystycznie, to jest to w znaczącym stopniu zasługa „Almaturu” i Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego.

Drugim efektem było umożliwienie tysiącom studentów, czyli przyszłej polskiej inteligencji, zobaczenia zagranicy i skonfrontowania swoich poglądów i wyobrażeń z rzeczywistością – zarówno na Wschodzie jak i na Zachodzie.

Trzecim efektem o istotnym znaczeniu było wychowanie kilku generacji specjalistów, którzy po ukończeniu studiów przeszli do pracy w instytucjach turystycznych, a z których wielu i dzisiaj zajmuje kierownicze stanowiska w polskiej gospodarce turystycznej.

STUDENT TOURISM IN POLAND

SUMMARY

While students' travels have hundred years of tradition in Poland, a formal organisation for student tourist activities dates back only to the Akademicki Klub Turystyczny (Academic Tourist Club) established in 1906 in Lviv. This form of tourism did not, however, grow into any large-scale movement until the end of WW2.

After the Second World War, state subsidies became available to student tourists. During 1956-1989, this was the domain of the Almatour travel agency of the Association of Polish Students. Almatour was particularly important in the development of international tourism.

Translated by Pawel Pilch